

Smaastykker.

3.

Et Overfald.

Bidrag til Belysning af dansk Købstadstyrelse i Christian V's Tid.
Af C. Klitgaard.

Da Regeringen 1676 foretog Udskrivning af Baadsmænd i Anledning af „den skaanske Krig“ og blandt andet fordrede 70 af Aalborg og dens underliggende Distrikt, kom denne Udskrivning højst ubelejligh for Borgerne i denne By, hvis væsentligste Næring — Handel og Skibsfart — jo vilde komme til at lide under Mangel paa Søfolk til Handelsflaadens Betjening, og gode Raad var dyre, som man siger.

Byens højædle og velvise Magistrat lagde Hovederne i Blød for at finde en lempelig Udvej, og Magistraten bestod jo overvejende af Kjøbmænd, saa Pligt og Interesse førte samme Vej, hvad der vistnok fik Betydning i det foreliggende Tilfælde.

Man fandt, hvad man søgte: En Udvej, og den var, forekommer det mig, saa genialt optænkt og saa barokt udført, at Historien herom fortjener at fremdrages, hvorfor der nedenfor skal gives en sammentrængt Beretning¹⁾.

Ved Daggry den 6. Juni 1676 var der Uro paa Gaderne i Aalborg, og henad Femtiden saa morgenduelige Folk med Undren, at Repræsentanter for Byens Magistrat rykkede ud gennem Vesterport med en stor Skare velbevæbnede, kraftige

¹⁾ Emnet vil blive mere udførligt behandlet i en under Arbejde værende Bog om Nibe.

Mænd, dels til Hest, dels kørende og dels gaaende. Sikkerlig har Optøget vakt stor Nysgerrighed hos Beboerne i de Landsbyer, det passerede; men der iagttoges stor Hemmelighedsfuldhed med Hensyn til Expeditionens Maal, thi det gjaldt om, at intet blev røbet i Utide.

Korpset bestod antagelig af over 100 Mand bevæbnede med Karabiner, Pistoler og Kaarder; det anførtes af Borgmester, Apotheker Daniel Calow og Borgmester, Amtsskriver Mogens Willumsen samt Raadmændene Christen Henriksen og Ole Jensen Munksgaard, medens Peder Sørensen i „Snorren“ og Farver Corin Seltmann var Delingsførere. Endvidere havde man medtaget „Balberer“ Jokum Blicher som Feltskærer for Tilfældet samt Vogne til Transport af — Fanger.

Expeditionens Maal var nemlig Nibe, og Planen var at falde over den intetanende By, hvor Vaarfiskeriet just foregik, og hvor der derfor var mange Fiskere samlede, for her at fange Baadsmænd til kongelig Majestæts Behov.

Marchen gik altsaa vestpaa, og henad Kl. 8 ankom Korpset „for Nibe“, hvor man straks omringede Byen og satte stærke Vagtposter ved alle Indkørsler til den samt ved Landingspladserne, og da dette var besørget, tog Staben Kvarter hos en af Nibes fornemste Mænd, Købmand Clemen Christoffersen Weidemann, der var Borger i Aalborg.

Mogens Willumsen sendte saa Bud til Klokkeren efter Nøglen til Kirketaarnet, idet han foregav, at han vilde have Folket samlet tilhobe ved Klokkeringning angaaende den store Skat, og 3 Gange lød Stormklokkens Malmtoner ud over den lille By; men nogen Forsamling blev der ikke, thi da var hele Byens Befolkning bleven opskræmmet ved Angreb fra Aalborg-folkenes Side.

Medens Kvinder og Børn løb skrigende og jamrende gennem Gaderne, lød Skud paa Skud fra Karabiner og Pistoler, og Aalborgfolkene gjorde Jagt paa alle yngre Nibinger lige ned til Drengene paa 13 Aar.

Efterhaanden som man gjorde Fanger, slæbte man dem hen til Kirken og spærrede dem inde der under stærk Bevogtning, og her maatte de tilbringe den lange Dag uden at faa

Vaadt eller Tørt, ja, maatte endog forrette deres Nødtørft i Kirken.

Da man henad Aften var færdig med Indfangningen, blev Nibingerne parvis slæbt ud til de medbragte Vogne og blev ført til Aalborg, hvor de anbragtes i Byens Fængsel, Raadhuskælderen. Efter nogle Dages Forløb kom en Del af dem tilbage til Nibe, nemlig saadanne, der var ubrugelige til Krigstjenesten; Resten er formodentlig bleven forskikket til København.

Nogen Kommunalbestyrelse, der kunde paatale Overfaldet, havde Nibe ikke, da den kun var Landsby, og Birkefogden, der jo hørte under Stiftamtmandens Ressort, havde næppe Lyst til at lægge sig ud med en Mand som Amtsskriveren; men blandt de Nibinger, der havde lidt betydelig Overlast ved Aalborgfolkenes Fremfærd, var Konsumtionsforvalteren Peder Justsen Schiønning¹⁾, der var bleven slaaet og ilde medhandlet, og han rejste privatretlig Sag mod de nævnte Medlemmer af Aalborg Magistrat og deres Medfølgere „som den 6. Juni nu sidst afvigte haver bestormet Byen og med Gevalt borttaget tvende mine Betjente, slaget og ilde medhandlet mig selv saavel som Folkene, I fangede, og ikke I haver villet ladet forkynde noget enten paa vores allernaadigste Arveherres og Konges Vegne eller paa Eders egne, førend I os paa fjendtlig Maner haver angrebet og imidlertid med Eders Parti jaget fattige Folk fra Hus og Hjem, Garn og Fiskeredsel . . ., skudt efter Fiskerne, naar de søgte Landet med deres Kaage . . .; ikke det aleneste, men endog slaget Kvinder og smaa umyndige Børn; Barselkvinder og dødssyge Folk maatte kvittere deres Senge; Kister, som fandtes i Folks Huse, maatte for dennem oplades; ja, der var faa, som var sit eget Gods og Hus mægtig; Kirken, som hans Majestæt . . . selv haver helliget og forbødet at vanhelliges, haver I gjort et Slutteri af til at fange Byens Folk udi, hvor imidlertid er sket stor Uskiklighed og Urenlighed“²⁾.

At Konsumtionsforvalteren ikke overdrev, bekræftes af 16

¹⁾ Hørte til en af Himmerlands ansete Selvejer-Bondeætter.

²⁾ Nibe Tingbog 1. Juli 1676.

Mænd, og derefter toges 62 mere specielle Tingsvidner om Tildragelsen¹⁾. Det fremgaar af disse, at Aalborgfolkene havde huseret ganske barbarisk i Nibe; de havde stukket Folk med deres Degener, skudt efter dem, gennemstukket Sengene, pryglet Mænd og Kvinder, ransaget Lofter, Kamre og Kældere, brudt Kister op, væltet Fiskernes Tjære, jaget Kvinder, der nylig havde gjort Barsel, samt dødssyge Folk op af deres Senge, et Barn var blevet nedstødt fra en Kones Arm og derefter traadt fordærvet; Fangerne maatte „spy“ i Kirken og gøre stor „Utugt“ derinde, fordi de ikke maatte komme ud „og nyde sin legemlige Natur“; en Mand erklærer, at han havde levet „udi to svenske Tider“, men da var der ikke sket saa stor Uskikkelighed i Nibe, som der nu var begaaet af Aalborgfolk, og unge og gamle i Nibe vidner, at de ikke „nogen Tid udi noget fjendtligt Anfæng havde hørt eller spurgt saa ugudeligen at omgaas“, som der her var sket.

De Nibinger, der kunde komme bort, flygtede dels ud paa Fjorden, dels ind i Landet, hvorfor Jagten paa dem udstraktes helt til Voxlev og Bislev; de søgte tildels Skjul i Rugen; men Aalborgfolkene gennemstrefede ogsaa Kornvangene. Nogle af de flygtende Fiskerkarle blev borte i længere Tid af Skræk for at vende tilbage, og Fiskerirhederne i Nibe led derfor ikke ubetydeligt Tab ved Standsning af deres Erhverv.

Da Aalborgkorpset om Aftenen drog hjemad med sin Fangst, efterlod det en mindre Afdeling i Nibe for at dække Tilbagetoget, og denne, der anførtes af den ovennævnte tapre Farver, fortsatte Udskejelserne, vel nærmest for ved at indgyde Skræk at forhindre Nibingerne i at samles og iværksætte Forfølgelse.

For Retten hævdede Aalborg Magistrat, at da Aalborgs Distrikt strakte sig 4 Mil omkring Byen, og da Nibe laa indenfor denne Grænse, samt da det i den kongelige Ordre om at forskaffe Baadsmænd hed af „Vor Købstad Aalborg og des underliggende Distrikt, hvorsomhelst Sejlads og Baadsfolk holdes“, maatte man ogsaa have Ret til at tage Folkene i Nibe.

¹⁾ Nibe Tingbog 1., 8., 15., 23. Juli 1676.

Om denne Fortolkning af Aalborgs Privilegier, der, hvad det 4 Miles Frihedsdistrikt angaar, gjaldt Byens Handel, er rigtig, turde være tvivlsomt; og i hvert Fald berettigede det jo ikke til voldeligt Overfald paa en intetanende By, og fra Aalborgs Side var der ikke sket offentlig Kundgørelse i Nibe af Udskrivningsordren.

Birkefogden i Nibe turde ikke kende i Sagen, men henviste den til Landstinget; da imidlertid hverken Justitsprotokollen eller Dombogen for Viborg Landsting 1676 er bevaret, kan Sagens Udgang ikke oplyses ad denne Vej, og i Danske Kancellis Arkiv er intet fundet om den.

4.

**Ældre danske Søbøger og Søkort og Johs. Knudsens
Studier over disse.**

Af Johannes Steenstrup.

1. Det er glædeligt, naar et Omraade, som hidtil har været lidet dyrket, bliver taget op til grundig Undersøgelse, ikke mindst, naar Resultatet af Studierne bringer meget nyt frem og viser Danskes Virksomhed og Bestræbelser i Fortiden. Efter at for Landkortenes Vedkommende vor Viden var bleven saa betydningsfuldt udvidet ved Skoleinspektør P. Lauridsens, og Bibliothekarerne Bjørnbos og Carl S. Petersens Undersøgelser, var det paa Tide, at vore Søkort toges til Behandling, og det er cand. mag. Johannes Knudsens Fortjeneste ved en lang Række Afhandlinger og ved Udgaver af ældre Kortværker at have beriget vore Kundskaber om disse.

Den, som vælger et saadant Omraade til Studium, maa nødvendig tage et fælleseuropæisk Standpunkt, intet Land kan studeres enkeltvis, Havet er den alfare Vej for alle, det ene Folk optager Erfaringer og følger Vejledninger, som andre Nationer have erhvervet. J. Knudsen, som tidligere i populære Arbejder har behandlet Dele af Geografiens og Opdagelsernes Historie (Søvejen til Indien, 1901, Den danske Ishavsfarer Jens Munk, 1902), har i Tidsskrift for Søvesen 1913 meddelt